

— Ти, брат, не той... не гнівайся,— говорив напівголосно і озираючись, щоб хто не почув, кочегар Тимко,— бо знаю ж... сказаний ти... Я й то не хотів тобі той... боявся, значить...

Блажчук, забойщик шахти № 8-й, зупинився й питаюче зиркнув спідлоба на Тимка, і від того погляду щось ніби ввірвалося всередині Тимкові, а руки й ноги одеревеніли: й тікав би, та не рушиш з місця.

Він не радий був, що вже й почав про се, і стояв перед грізною, як із криці кутою, постатею Блажчуковою мізерний, винуватий. Пляшка з холодним чаєм в одній руці й вузлик з хлібом у другій поривчасто тремтіли, ніби хто навмисне торкав їх.

Хотів казати далі, заникувався й не міг.

— Що ти хочеш сказати? Ти не крути язиком, як той пес хвостом, кажи по-людському! — буркнув Блажчук.

— Не битимеш?..— ледве промовив Тимко й підняв очі.

Блажчук посміхнувся в довгий ус. Труснув кучерявою головою й пішов, кинувши зневажливо:

— Дурень!.. За віщо ж?

Тимко за ним, трохи позаду.

— Еге, дурень... Лютий ти, як скажишся. А тут діло таке... той... Люблю я тебе... ну, виходить, як товаришеві... Шкода, значить, бо вона той... пху! От що... й більш нічого.

Блажчук знову зупинився, нічого не розуміючи.

— Та ти про кого?

— Шкура вона, от що!

— Хто?

— Та Софія ж... А ти, значить, нічого не той...

Блажчукові очі налились кров'ю. Дзенькнула лампочка в лівій руці, вдарившись об копаницю, але він втримав себе й не вхопив Тимка за горло, а тільки стис кулаки.

— Ти тямиш, що говориш?..

Тимко інстинктивно відступив назад, але вже не мовчав.

— Я ж той... я ж казав, що гніватимешся, а хіба я той... Не я ж ходжу до неї, а... а...

— А хто ж? — з хрипом видерлось з грудей у Блажчука.

— Адамко, он хто... еге ж. Я як товаришеві, значить...

Блажчук ще хвилю стояв і дивився на мізерного, блаженного Тимка, потім задер голову й розкотисто зареготав.

— Ха-ха-ха! Адамко? Ну-ну, сказав! Софія мене на Адамка проміняла? Ха-ха-ха!.. От так утяв.

Пішов, певний, здоровий, як велетень, і все сміявся. Тимко за ним.

— Ти ж як... сам бачив?

— Не бачив би, то й не казав би,— образливо муркнув Тимко.

Блажчук перестав сміятись і повернувся до нього.

— Слухай, Тимку, ти жарти кинь, я сього не люблю.

— Ну, й нехай ходять, як ти смієшся. Не до моєї...

— Тимку!.. Я довідаюсь. Як тільки брехня, то... гляди мені. Знаєш мене?

Не треба було знати. Варто було поглянути на дужого забойщика, щоб відпала охота жартувати з ним, і Тимко тямив, що розмову далі провадити небезпечно, тому, обійшовши з опаскою Блажчука, швиденько потяг до шахти.

Блажчук стояв, як стовб, і не рухався, а тільки важко дихав, роздуваючи ніздрі, й щось думав. Остеронь проходили інші шахтарі й здивовано позирали на нього.

Блажчук не пішов на роботу. Він обминув високу будівлю, надшахтну, й подався далі, в степ.

Ішов поволі, а думка свердлом вертіла в мізку.

— Гей-гей, Никоне! Забагатів, що не признаєшся? — гукнув старий чередник Сила.— Куди простуєш?

Блажчук зупинився, озирнувся і, нічого не відповівши, потяг далі. Перейшов толоку, пішов житом, обійшов витолочену лису могилу й сів по той бік, жбурнувши геть лампу й копаницю.

На серці якось порожньо, тільки зрідка мигне в голові, як несвідома згадка, якась думка, щось спалахне, загориться всередині скаженим полум'ям помсти, наллються кров'ю очі, стиснуться кулаки, аж нігті вгрузнуть у долоні, скрипнуть щелепи й корч скривить обличчя, але в ту ж мить і вщухне. А одна головна думка — як се сталося? Невже все правда? — всією вагою своєю наполягла на чоло. Хотілося дужим рухом брів скинути її геть, розгладити глибокі зморшки, наче б тоді ясным усе зробилося й легко дихалося б. Груді роздувались, як ковальський міх, ніздрі не встигали відсапувати.

— Адамко... Адам Яськевич,— вертіла мізок гостра думка,— мізерний, миршавий коногон. Чи се ж правда? Бреше проклятий Тимко!.. Отже, він не насмілювався б брехати. А може, який раз чого й зайшов. Проте... Софія жіночого кодла, а Адамко митецьки на гармонії грає; чистенький завсігди, вмитий, нахаба — так до молодниць та дівчат і липне. У-у, прокляте зілля! Ну, стривай, я з тебе виб'ю охоту до музик.

Ліг горлиць, не мигаючи, дививсь у прозору глибінь неба й обмірковував церемоніал помсти.

Довго так лежав.

Почало смеркати. Ревла, розбігаючись по дворах, череда, гавкали собаки, десь лаялись баби. Важко пихкала шахта, часом, ніби прокинувшись, стукала шпарко машина й знов затихала.

Засвітилися зорі. Стемніло. Теплом потягло від жита. Западьпадьомкав десь поблизу перепел і вщух, ніби дослухався. Закалатав коло магазину сторож, свиснув городовик протяжливим свистом, ще раз, йому відповів другий... Тихо, тільки шахта стогне.

Блажчук підвівся, посміхнувся в уси,— щось вигадав.

— Ні, рано ще, ще й гудка не було,— буркнув і знову ліг.

Наче в одповідь йому цекельним хрипом прорізала повітря шахта, й почулось довге, люте ревище, немов з-під самої землі, й почувалося, як тремтіла земля, ніби від напруження.

— І тепер рано трохи. Треба перегодити,— думав Блажчук і не ворухився.— Прийде, мабуть, годині о дванадцятій. Хе-хе-хе,— сміявся без згуку,— тут ми їх, голубчиків!.. Хе-хе-хе!..

Прийшов, крадучись, до хати. Світилось, але вікна було завішено. Припав до щілини. Так, обоє, сидять на ліжку й дослухаються. Мабуть, ходу почули. Вона встала, підійшла до столу й загасила світло.

Вхопився за серце — ладне було вискочити, в голові закрутилося, ноги тремтіли. Звірячий рик ледве стримав стиснутими зубами, аж хруснули. Хотів висадити вікно з рамою, пхнути дужим плечем стіну на них, підпалити стріху...

Повернувся і, тихо ступаючи, одійшов.

Він пішов і постукав до балагану, де спала артіль земляків. Але в хаті не було нікого, й він поліз по драбині на горище. Наступив комусь на руку.

— М... що? Га? — сів шахтар.— Який воно чорт товчеться поночі?

— Стривай, не лайся,— відповів Блажчук.

— Никін?..— здивувався той.— Чого ти?.. Ти ж на роботі?

Блажчук черкнув сірничком і освітив горище, де врозкидку на купках рами, в пилюці, спали шахтарі, брудні, закурені, невмиті. Повернувшись з роботи, тяжко знеможеш, спали, як забиті. Годі було будити криком і Блажчук ходив поміж ними, брав за руки й садовив кожного.

Кляли, погано лаялись, але, впізнавши його, замовкали й тільки дивилися безглуздо вираченими очима, нічого не розуміючи.

Побудив усіх, вклоняючись на всі боки, кликав на весілля.

І знову дивилися, і знову нічого не розуміли.

— Гей-гей, чи заціпило вам, товариші! — гукнув.— На весілля ж кличу, жінку заміж видаю, пити-гуляти прошу.

— За Адамка? — спитав хтось із кутка.

Крутнувся, ніби хто шпигнув його.

— Ти почім знаєш?

Але всі вже догадувалися й обережно усміхалися.

— Ого, всі знають, не сам я.

Вхопився за голову й застогнав, як зв'язаний лев.

— Прррокляті!.. Чому мовчали? Чому не казали?..

— Хм... да, тобі скажи... Видима смерть страшна.

Він трохи заспокоївся.

— Ну, то ходімо ж,

— Та куди ж?

— Весілля справимо, горілку пити ходімо. Частую всіх до ранку.

Чухались, неохоче підводились і зодягались, але не сперечались.

По дорозі розбудили Середиху, взяли три четвертини.

— Завтра гроші віддам,— кинув їй Блажчук.

Середиха з підозрінням дивидася на пізніх гостей, щось недобре відчувала й пішла назирцем, замкнувши хату.

Надійшли до Блажчукової халупи.

— Ну, бояри, ставайте хто коло вікон, а я стукатиму в двері. Та пильнуйте, щоб, крий Боже, молодий не втік, а то весілля пропаде.

Товариство, чекаючи на цікаву сцену, яку не завжди побачиш, було у веселім настрою. Почулись сміхи, жарти.

Блажчук торохнув постолом у двері й не своїм голосом крикнув:

— Відчиняй!..

Загавкали собаки, застукав сторож.

В хаті як вимерло все. Всі знишкли й слухали, притаївши дух.

Блажчук осатанів.

— Відчиняй, прроклята! — гукав у нестямі й торохтів у двері кулаками.

Дзенькнув засув.

Блажчук замовк. Обережно ступив через поріг. Софія стояла в темряві і не могла поворухнутись.

Заирнув за двері, в кутки, заставлені діжкою, ночвами, мішком з борошном. Одіпхнув жінку і ввійшов у хату.

— Ану, світи! Чого стоїш у сінях?

Черкнув сірничок і освітив убогу, але чепурно прибрану оселю шахтаря.

Зняла скло з лампи, засвітила, але надіти не в силі була: вся здригалася, немов од вогкого холодного вітру, й дрібно дзенькало скло об зубчасті вінця лампової машинки.

Блажчук озирнувся по хаті. Не було нікого.

— Спала? — похмуро звернувся до Софії.

— Ссспала,— відповіла й клацнула, здригнувшись, зубами.

Стояла коло столу в одній спідниці поверх сорочки.

— Чого тремтиш, як у пропасниці? — grimнув, і хижо блиснули чорні очі з-під насуплених брів.

Не відповіла, тільки спустила очі, щоб заховати пекельний жах.

— Се що? — показав він на картуз і ціпок на лаві.

Зробилася біліш білої стіни, губи посиніли.

— То він, виходить, тут...

Блажчук підняв ліжник і, нахилившись, заглянув під ліжко.

Випростався й страшним реготом сповнив хатину, аж шибки задеренчали жалібно в вікнах.

— Ге-ей, товариші! Прошу до хати! Молодий тут! Справимо весілля на славу.

Вона впала, ридаючи, обіймала коліна, хилилася до землі й цілувала брудні, сірі од глею постели.

Адамко зайцем шугнув з-під ліжка до дверей, та не довелося жахливому донжуанові ночувати сієї ночі дома: попав просто в руки шахтарям, що входили в хату.

— Ха-ха-ха! — реготав, мов несамолюбивий, Блажчук.— Гарний молодий, що з весілля тікає. Тримайте, хлопці, цупко тримайте, а то вислизне.

Адамко одразу борсався, намагався видертись, навіть укусив когось за руку, але, діставши по пиці, знишкнув і понуро схилив голову. Кров з носа капала на груди, на білу сорочку.

— Ану, годі! — гримнув Блажчук на жінку.— Підводься!

Не встала, ще щільніш припала до ніг і заголосила.

— Вставай, вставай,— говорив чоловік,— уміла кохати, умій і до шлюбу стати.— Ану, годі, кажу!

Дужим рухом ноги віджбурнув її до стіни. Впала й корчилась в риданнях.

— Станови стіл насеред хати, а на стіл Середишине добро,— будемо вінчати.

Злорадо регочучи, шахтарі відсунули стіл насеред хати, поставили на нього три четвертини з горілкою, хліб, низку тарані й цибулю. Блажчук підняв Софію й поставив поруч з переляканим Адамком.

— Як же ж їх вінчати, хлопці, коли вони не одної віри?

— По-нашому, по-шахтарському.

— Ну, то хто за попа, хто за дяка, а я за шахвиря, бо впаде вона.

Почалася дика сцена: водили круг столу, співали сороміцьких пісень, виголошували блюзнірські казання.

— Доволі, амінь! — промовив Блажчук.— Переносьте стіл на місце, садовіть молодих на покуті, та й самі сідайте: будемо пити, гуляти, молодих прославляти і себе не забувати.

Шахтарі відповіли реготом і жартами.

Пиячили до ранку. Надходили нові гості: Середиха по всій слобідці роздзвонила про незвичайне весілля. Всіх закликав Блажчук, всіх припрошував, всіх частував. Шахтарі сідали, пиячили, а баби й діти з зацікавленням, перемішаним з жахом, тислись коло порога, в сінях, хитали головами, шептались, дивились на "молодих", що сиділи за столом, як з хреста зняті.

Ще посиляли за горілкою, ще пили, співали.

Блажчук нічого не пив, а тільки припрошував, весело вигукував здоров'я "молодим" і тільки жалкував, регочучи, що нікому грати на весіллі, бо на слобідці один музика, та й той — "молодий" тепер.

В хаті зробилось душно. Відсунули занавіски й поодчиняли вікна. Ранкове сонечко кинуло в забруднену хату снопи золотистого світла, заграло в тютюновім диму...

П'яний гомін на мить ущух.

— Чого ж ви? — метушився Блажчук. — Пийте, гуляйте, добрії люди! Чи вже понапивались, нагулялись?.. Ну, то будемо "молодих" виряджати... Тільки не спати... вони виспали своє. Вирядимо їх, добрії люди, на нове життя, на нове пробуваннячко. Вставайте з-за столу, "молодих" під руки беріть і ведіть їх у двір.

Гості повставали, але ніхто не зважився доторкнутись до "молодих".

— Чом же ви? Чи повпивалися, що й самих треба під руки тримати? Ха-ха-ха! — реготав, як божевільний, Блажчук. Очі йому блищали зловісним блиском, під очима темніли круги.

— Не хочете? Ну, то я сам.

Хижим звірем підступив він до жінки, зірвав хустку й учепився за коси.

Страшний, нелюдський крик розітнувся по хаті, покотився вікнами на вулицю. Жінки й дітвора з плачем і вереском висипали з сіней на двір.

Блажчук витяг жінку з-за столу, переволік за коси через поріг у сіни, розмахнувся й викинув у двері під ноги цікавим. Потім, ляскаючи зубами, страшний, як кара, підійшов до Адамка, що забився в куток під

божничок, вхопив його за в'язи, виволік насеред хати, розгойдав на руках, як дитину, й викинув у вікно.

П'яні реготались, аж за боки хапались.

Похмурий, лихий, з розкуйовдленими кучерями, стояв Блажчук серед хати й важко дихав, зиркаючи спідлоба.

— Ну, весілля скінчилося,— нарешті буркнув він.— Геть, наволоч!.. А то я не так порегочу...

Сміх і жарти вщухли.

Один по одному, крадучись, мов злодії, повиходили гості. Останній прихилив за собою двері.

Ще хвилину стояв Блажчук непорушно, потім раптом стиснув голову дужими руками і заричав, як поранений звір.

— О-ох!..

Упав на лаву, й голосно ридав, і бився головою об стіну.

Так скінчилося Блажчукове весілля.

1911